

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ
РІШЕННЯ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ
ДРУГИЙ СЕНАТ

у справі за конституційною скаргою Плескача В'ячеслава Юрійовича щодо відповідності Конституції України (конституційності) частини третьої статті 57 Закону України „Про адвокатуру та адвокатську діяльність“ (щодо оприлюднення актів органів адвокатського самоврядування)

К и ї в
10 вересня 2025 року
№ 4-р(II)/2025

Справа № 3-118/2023(218/23)

Другий сенат Конституційного Суду України у такому складі:

Юровська Галина Валентинівна – головуєчий,
Водянніков Олександр Юрійович,
Городовенко Віктор Валентинович,
Лемак Василь Васильович,
Первомайський Олег Олексійович – доповідач,
Різник Сергій Васильович,

розглянув на пленарному засіданні справу за конституційною скаргою Плескача В'ячеслава Юрійовича щодо відповідності Конституції України (конституційності) частини третьої статті 57 Закону України „Про адвокатуру та адвокатську діяльність“ від 5 липня 2012 року № 5076–VI (Відомості Верховної Ради України, 2013 р., № 27, ст. 282).

Заслухавши суддю-доповідача Первомайського О.О. та дослідивши матеріали справи, зокрема позиції, що їх висловили: Голова Верховної Ради України Стефанчук Р.О., Міністр юстиції України Малюська Д.Л., Голова Національної асоціації адвокатів України Ізовітова Л.П., Голова Комітету з конституційного права, адміністративного права та прав людини Асоціації правників України Євдокимов Д.А., науковці: Київського національного університету імені Тараса Шевченка – доктор юридичних наук, професор

Хотинська-Нор О.З.; Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого – доктор юридичних наук, професор Гусаров К.В.; Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова – доктор юридичних наук, професор Вовк В.М., кандидат юридичних наук, доцент Литвиненко І.Л., кандидат юридичних наук, доцент Присяжна А.В., а також член Науково-консультативної ради Конституційного Суду України – доктор юридичних наук, професор Дроздов О.М.,

Конституційний Суд України

у с т а н о в и в:

1. Плєскач В.Ю. звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням щодо перевірки на відповідність Конституції України (конституційність) частини третьої статті 57 Закону України „Про адвокатуру та адвокатську діяльність“ від 5 липня 2012 року № 5076–VI (далі – Закон).

Відповідно до частини третьої статті 57 Закону „рішення органів адвокатського самоврядування набирають чинності з дня їх прийняття, якщо інший строк не передбачений рішеннями“.

Обґрунтовуючи твердження щодо невідповідності Конституції України частини третьої статті 57 Закону, суб'єкт права на конституційну скаргу посилається на Конституцію України, рішення Конституційного Суду України, практику Європейського суду з прав людини, Закон, практику Верховного Суду та конституційних судів зарубіжних країн, а також на судові рішення у його справі.

2. Зі змісту конституційної скарги та долучених до неї матеріалів убачається таке.

2.1. Плєскач В.Ю. звернувся до Окружного адміністративного суду міста Києва з позовною заявою, у якій просив визнати нечинним із моменту ухвалення

рішення Ради адвокатів України „Питання організаційного забезпечення ведення Єдиного реєстру адвокатів України“ від 22 вересня 2017 року № 191 (далі – Рішення № 191) на підставі того, що Рішення № 191 є протиправним, „оскільки ним запроваджено обов’язкову плату за подання до Єдиного реєстру адвокатів України додаткових відомостей щодо здійснення адвокатом своєї діяльності, інформації щодо його нагород, почесних звань тощо, що фактично створює необґрунтований фінансовий тягар, справляння якого суперечить приписам законодавства України“.

Окружний адміністративний суд міста Києва рішенням від 19 липня 2021 року, залишеним без зміни постановою Шостого апеляційного адміністративного суду від 20 жовтня 2021 року, у задоволенні позову відмовив. Відмовляючи у задоволенні позовних вимог, суди виходили з того, що Рішення № 191 стосується лише сплати щорічних внесків за внесення додаткової інформації до Єдиного реєстру адвокатів України, яка не визначена в Законі як обов’язкова. Не погоджуючись із судовими рішеннями, Плєскач В.Ю. подав касаційну скаргу до Верховного Суду.

Верховний Суд постановою від 22 червня 2023 року залишив без задоволення касаційну скаргу Плєскача В.Ю., рішення Окружного адміністративного суду міста Києва від 19 липня 2021 року та постанову Шостого апеляційного адміністративного суду від 20 жовтня 2021 року – без змін, зазначивши, зокрема, що „законодавство не забороняє адвокатському самоврядуванню самостійно визначати способи реалізації завдань адвокатського самоврядування та джерела їх фінансового забезпечення у межах правового поля“, тому „оскаржуване рішення Ради адвокатів України <...> прийняте відповідачем виключно стосовно сплати внесків за внесення додаткової інформації до Єдиного реєстру адвокатів України, яка не передбачена Законом № 5076 як обов’язкова для внесення“.

2.2. У конституційній скарзі Плескач В.Ю. твердить, що частина третя статті 57 Закону суперечить статті 57 Конституції України, оскільки „рішення Ради адвокатів України, якщо сама РАУ не вирішить інакше, вступають в силу негайно з моменту їх прийняття – навіть якщо ці рішення мають характер нормативно-правових актів і потребують їх офіційного у встановленому законом порядку доведення до відома громадян. Тобто за замовчуванням за спірною нормою закону нормативно-правові акти РАУ вступають в чинність не з моменту їх оприлюднення, а з моменту прийняття – навіть якщо ці дати значно розбігаються в часі“.

Також автор клопотання вказує, що оспорюваний припис Закону порушує конституційне право знати права і обов'язки (частина перша статті 57 Конституції України), оскільки визначає, що права, свободи й обов'язки визначаються, обмежуються нормативними актами Ради адвокатів України без доведення їх до відома адвоката у спосіб, який передбачав би його „обізнаність про дату, час, оприлюднення, зафіксований автентичний їх текст“ та факт ухвалення такого нормативного акта.

2.3. Голова Верховної Ради України в письмовому поясненні, зокрема, зазначив:

– „Акти, видані РАУ як органом адвокатського самоврядування, не є нормативно-правовими актами і відповідно на них не розповсюджуються встановлені Конституцією України вимоги щодо особливого порядку їх оприлюднення та набрання ними чинності. Ці акти не можуть визначати конституційні (тобто встановлені і гарантовані Конституцією України) права чи обов'язки громадян, а можуть стосуватися лише діяльності адвокатського самоврядування та адвокатів“;

– Рішення № 191 щодо опрацювання, внесення та розміщення додаткової інформації у профайлі адвоката (за його бажання) не є нормативно-правовим актом у розумінні Закону України „Про правотворчу діяльність“ від 24 серпня

2023 року № 3354–IX та статті 57 Конституції України, а „є актом правозастосування, прийнятим у межах, визначених законом для адвокатського самоврядування, та обов’язковим до виконання виключно всередині визначеної групи осіб – адвокатів <...>. Зважаючи на те, що РАУ є національним органом адвокатського самоврядування, а не державним органом, вона може самостійно визначити способи доведення до відома адвокатів прийнятих нею рішень“.

2.4. Міністр юстиції України зазначив, що суб’єкт правотворчої діяльності „під час видання обов’язкових правил не може виходити за межі встановлених <...> вимог щодо прийняття та дії нормативно-правових актів, зокрема, доведення нормативно-правового акта до відома населення та набрання ним чинності, зворотної дії у часі, оскільки держава не може передати більше повноважень, ніж має сама“.

2.5. Голова Національної асоціації адвокатів України висловила позицію, за якою:

– „Рада адвокатів України приймає рішення, які не є нормативно-правовим актом <...> з урахуванням визначення правотворчої діяльності та розуміння поняття нормативно-правового акту в контексті статті 57 Конституції України“;

– Рішення № 191 „не визначає жодних конституційних прав та обов’язків у розумінні Конституції України для громадян, оскільки поширюється виключно на обмежене коло осіб, які мають спеціальний статус адвоката, внесені до Єдиного реєстру адвокатів України та не мають загального характеру“.

2.6. Голова Комітету з конституційного права, адміністративного права та прав людини Асоціації правників України дійшов таких висновків:

– Оскільки зміст рішення Ради адвокатів України „регламентує правила та обов’язки певного кола осіб (адвокатів) та унормовує правила їхньої поведінки,

за своєю сутністю таке рішення однозначно є нормою права (суспільної поведінки) та, відповідно, має ознаки нормативного акта“;

– „оприлюднення рішення Ради адвокатів України на веб-сайті Національної асоціації адвокатів України не може вважатись доведенням такого акту до відома населення у порядку, встановленому законом, у розумінні ст. 57 Конституції України“.

3. Розв’язуючи порушені в конституційній скарзі питання, Конституційний Суд України виходить із такого.

3.1. За Конституцією України в Україні визнається й діє принцип верховенства права (частина перша статті 8); кожному гарантується право знати свої права і обов’язки; закони та інші нормативно-правові акти, що визначають права і обов’язки громадян, мають бути доведені до відома населення у порядку, встановленому законом; закони та інші нормативно-правові акти, що визначають права і обов’язки громадян, не доведені до відома населення у порядку, встановленому законом, є нечинними (стаття 57).

Згідно зі статтею 131² Основного Закону України для надання професійної правничої допомоги в Україні діє адвокатура (частина перша); незалежність адвокатури гарантується (частина друга); засади організації і діяльності адвокатури та здійснення адвокатської діяльності в Україні визначаються законом (частина третя).

3.2. Конституційний Суд України у Рішенні від 30 вересня 2009 року № 23-рп/2009 наголосив на тому, що „важливу роль у забезпеченні реалізації, захисту та охорони прав і свобод людини і громадянина в Україні як демократичній, правовій державі відведено праву особи на правову допомогу, закріпленому у статті 59 Конституції України. Це право є одним із конституційних, невід’ємних прав людини і має загальний характер“;

„конституційне право кожного на правову допомогу за своєю суттю є гарантією реалізації, захисту та охорони інших прав і свобод людини і громадянина, і в цьому полягає його соціальна значимість“ (перше, друге речення абзацу третього, перше речення абзацу п'ятого підпункту 3.1 пункту 3 мотивувальної частини).

У Висновку від 31 жовтня 2019 року № 4-в/2019 Конституційний Суд України виснував, що „з аналізу частини першої статті 131² Конституції України у системному зв'язку з її статтею 59 випливає позитивний обов'язок держави, який полягає в гарантуванні участі адвоката у наданні професійної правничої допомоги особі з метою забезпечення її ефективного доступу до правосуддя“ (третє речення абзацу другого підпункту 2.2.1 підпункту 2.2 пункту 2 мотивувальної частини).

3.3. Європейський суд з прав людини у своїх рішеннях послідовно обстоює позицію стосовно важливої ролі адвокатів у судовій системі, які безпосередньо залучені до її функціонування задля захисту прав та інтересів учасників судових проваджень [рішення у справі *Schöpfer v. Switzerland* від 20 травня 1998 року (заява № 56/1997/840/1046), § 29; рішення у справі *Nikula v. Finland* від 21 березня 2002 року (заява № 31611/96), § 45; рішення у справі *Amihalachioaie v. Moldova* від 20 квітня 2004 року (заява № 60115/00), § 27; рішення у справі *Kyprianou v. Cyprus* від 15 грудня 2005 року (заява № 73797/01), § 173; рішення у справі *André and another v. France* від 24 липня 2008 року (заява № 18603/03), § 42; рішення у справі *Morice v. France* від 23 квітня 2015 року (заява № 29369/10), § 132].

У рішенні у справі *Bagirov v. Azerbaijan* від 25 червня 2020 року (заяви № 81024/12 та № 28198/15) Європейський суд з прав людини вкотре наголосив, що належне функціонування судів було б неможливим без відносин, що ґрунтуються на взаємоповазі між різними учасниками правосуддя, провідну роль серед яких виконують судді та адвокати; специфічного статусу адвокатам

надає центральне місце в здійсненні правосуддя як посередників між громадськістю та судами (§ 78).

3.4. Консультативна рада європейських суддів (далі – КРЕС), керуючись міркуваннями про те, що діяльність адвокатів впливає на якість і ефективність правосуддя, на своєму 14-му пленарному засіданні, яке відбулося 13–15 листопада 2013 року, ухвалила Висновок № 16(2013) „Про відносини між суддями та адвокатами“ („*On the relations between judges and lawyers*“) (далі – Висновок № 16).

КРЕС у Висновку № 16, зокрема, зазначила, що „у межах своїх професійних обов’язків із захисту прав та інтересів клієнтів адвокати також мають відігравати істотну роль у справедливому здійсненні правосуддя“ (пункт 6).

Висновок № 16 ураховує низку значущих із цього питання міжнародних актів: Основні принципи, що стосуються ролі правників (*United Nations Basic Principles on the Role of Lawyers*), ухвалені 27 серпня – 7 вересня 1990 року VIII Конгресом ООН щодо запобігання злочинам (далі – Принципи), а також акти Ради європейських адвокатур і правничих товариств (*Council of Bars and Law Societies of Europe*), а саме: Кодекс поведінки європейських адвокатів (*Code of Conduct for European Lawyers*), ухвалений 28 жовтня 1988 року, зі змінами (далі – Кодекс) та Хартію основних принципів європейської правничої професії (*Charter of Core Principles of the European Legal Profession*), ухвалену 24(25) листопада 2006 року, зі змінами (далі – Хартія).

3.5. Відповідно до Принципів професійні асоціації правників відіграють важливу роль у підтриманні професійних стандартів та етичних норм, захищають своїх членів від переслідувань та необґрунтованих обмежень і посягань, забезпечують правничу допомогу для усіх, хто має у ній потребу, та співпрацюють з урядом та іншими інститутами для досягнення цілей правосуддя і суспільного інтересу (абзац одинадцятий преамбули).

Принципи, зокрема, установлюють, що „правникам має бути надано право формувати самоврядні асоціації для представництва їх інтересів, постійного навчання, перепідготовки й підтримування їх професійного рівня. Виконавчі органи професійних асоціацій обирають їх члени, і вони здійснюють свої функції без зовнішнього втручання“ (пункт 24).

Згідно з пунктом 1.1 преамбули Кодексу, що змістовно відтворений у преамбулі Хартії, у суспільстві, заснованому на дотриманні принципу правовладдя, адвокат виконує особливу роль; обов'язки адвоката не починаються і не закінчуються сумлінним виконанням своїх повноважень, покладених на нього відповідно до закону; адвокат повинен служити інтересам правосуддя, а також інтересам тих, чиї права та свободи він уповноважений відстоювати і захищати, а також адвокат зобов'язаний не лише відстоювати інтереси клієнта, а й бути його радником; повага до професійної функції адвоката є неодмінною передумовою правовладдя й демократії в суспільстві.

3.6. У цьому конституційному провадженні Конституційний Суд України також зважає на Конвенцію Ради Європи про захист професії правника (*Convention for the Protection of the Profession of Lawyer*), ухвалену на 1522-му засіданні 11–12 березня 2025 року, *CM(2024)191-add1final*, згідно зі статтею 4 якої „сторони забезпечують, щоб національне законодавче та нормативне регулювання гарантували, що професійні асоціації є незалежними, самоврядними органами“ (перше речення пункту 1); сторони забезпечують, щоб професійні асоціації могли, зокрема, „розробляти професійні стандарти поведінки та сприяти їх дотриманню відповідно до цієї Конвенції“ (підпункт „с“ пункту 2).

4. Автор клопотання, обґрунтовуючи неконституційність частини третьої статті 57 Закону, твердить, що рішення Ради адвокатів України є нормативними

актами, а тому набрання ними чинності має здійснюватися з урахуванням приписів статті 57 Конституції України.

4.1. За статтею 57 Конституції України закони та інші нормативно-правові акти, що визначають права і обов'язки громадян, мають бути доведені до відома населення у порядку, встановленому законом (частина друга); закони та інші нормативно-правові акти, що визначають права і обов'язки громадян, не доведені до відома населення у порядку, встановленому законом, є нечинними (частина третя).

Стаття 57 Конституції України містить норми, що спрямовані на забезпечення принципу верховенства права (правовладдя), та встановлює конституційну гарантію, що охоплює як суб'єктивне право особи знати свої права і обов'язки (частина перша), так й інституційний обов'язок держави забезпечити доступність нормативних приписів, що їх визначають (частини друга та третя).

Право знати свої права і обов'язки та доступність нормативних приписів, що їх визначають, є серед конституційних гарантій юридичної безпеки особи і передбаченості правозастосування.

Отже, стаття 57 Конституції України визначає процедурні конституційні передумови легітимності нормативного акта, оскільки лише у випадку дотримання встановленого законом порядку оприлюднення такий акт набирає чинності, а його норми стають частиною законодавства України.

Приписи статті 57 Основного Закону України зобов'язують усіх суб'єктів нормотворчої діяльності забезпечити загальну поінформованість (у спосіб доведення до відома населення) щодо тих актів права, які є нормативними та визначають конституційні права і обов'язки людини і громадянина.

4.2. Конституційний Суд України, розв'язуючи питання, пов'язані з поділом актів права на індивідуальні та нормативні, сформулював, зокрема, такі юридичні позиції:

– „за своєю природою ненормативні правові акти, на відміну від нормативних, встановлюють не загальні правила поведінки, а конкретні приписи, звернені до окремого індивіда чи юридичної особи, застосовуються одноразово й після реалізації вичерпують свою дію“ (абзац четвертий пункту 1 мотивувальної частини Рішення від 23 червня 1997 року № 2-зп);

– „ознаками нормативності правових актів є невизначеність дії у часі та неодноразовість їх застосування“ (перше речення абзацу першого пункту 6 мотивувальної частини Рішення від 27 грудня 2001 року № 20-рп/2001);

– „до нормативних належать акти, які встановлюють, змінюють чи припиняють норми права <...> розраховані на широке коло осіб та застосовуються неодноразово, а ненормативні акти передбачають конкретні приписи, звернені до окремого суб'єкта чи юридичної особи, застосовуються одноразово і після реалізації вичерпують свою дію“ (четверте речення пункту 4 мотивувальної частини Рішення від 16 квітня 2009 року № 7-рп/2009).

4.3. Оцінюючи на відповідність Конституції України частину третю статті 57 Закону, Конституційний Суд України виходить із того, що лише законами України мають бути визначені засади організації і діяльності адвокатури та здійснення адвокатської діяльності в Україні (пункт 14 частини першої статті 92, частина третя статті 131² Основного Закону України).

За Законом України „Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)“ від 2 червня 2016 року № 1401–VIII (далі – Закон № 1401), який набрав чинності з 30 вересня 2016 року, адвокатура стала одним із неодмінних складників системи правосуддя.

Місія, роль та завдання адвокатури обумовлені її участю в реалізації правосуддя як однієї з функцій держави.

Законодавче встановлення діяльності адвокатури з урахуванням мети її заснування та з додержанням конституційних приписів є однією з передумов

ефективності системи правосуддя зокрема та дієвості механізму захисту людських прав у цілому.

4.4. Конституція України має найвищу юридичну силу, тому будь-який закон має розвивати, конкретизувати й деталізувати конституційні приписи та не повинен їм суперечити.

За Законом адвокатське самоврядування – гарантоване державою право адвокатів самостійно вирішувати питання організації та діяльності адвокатури в порядку, установленому Законом (пункт 3 статті 1).

За статтею 2 Закону адвокатура України – недержавний самоврядний інститут, що забезпечує здійснення захисту, представництва та надання інших видів правничої допомоги на професійній основі, а також самостійно вирішує питання організації і діяльності адвокатури в порядку, установленому Законом; адвокатура України – це всі адвокати України, які мають право здійснювати адвокатську діяльність; для забезпечення належного здійснення адвокатської діяльності, дотримання гарантій адвокатської діяльності, захисту професійних прав адвокатів, забезпечення високого професійного рівня адвокатів та вирішення питань дисциплінарної відповідальності адвокатів в Україні діє адвокатське самоврядування.

Адвокатське самоврядування здійснюється через діяльність конференцій адвокатів регіону (Автономної Республіки Крим, області, міста Києва, міста Севастополя), рад адвокатів регіону (Автономної Республіки Крим, області, міста Києва, міста Севастополя), кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури (Автономної Республіки Крим, області, міста Києва, міста Севастополя), Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури, ревізійних комісій адвокатів регіонів (Автономної Республіки Крим, області, міста Києва, міста Севастополя), Вищої ревізійної комісії адвокатури, Ради адвокатів України, з'їзду адвокатів України (частина друга статті 46 Закону).

За статтею 55 Закону у період між з'їздами адвокатів України функції адвокатського самоврядування виконує Рада адвокатів України (частина перша).

Згідно з частиною першою статті 57 Закону рішення з'їзду адвокатів України та Ради адвокатів України є обов'язковими до виконання всіма адвокатами.

4.5. Із Конституції України та Закону вбачається, що незалежність адвокатури гарантується, вона є недержавним самоврядним інститутом, а органи адвокатського самоврядування не є органами державної влади.

Оскільки згідно з пунктом 14 частини першої статті 92 та частиною третьою статті 131² Основного Закону України законами України мають бути визначені засади організації і діяльності адвокатури та здійснення адвокатської діяльності в Україні, органи адвокатського самоврядування для реалізації покладених на них функцій та завдань на підставі Закону ухвалюють рішення, що мають ґрунтуватись на приписах Конституції України та розвивати, конкретизувати й деталізувати приписи закону щодо організації і діяльності адвокатури та здійснення адвокатської діяльності в Україні.

Отже, надання приписами Закону органам адвокатського самоврядування, зокрема Раді адвокатів України, повноваження ухвалювати рішення, що є обов'язковим до виконання всіма адвокатами України, не суперечить Конституції України.

4.6. Органи адвокатського самоврядування, зокрема Рада адвокатів України, наділені повноваженням ухвалювати не лише рішення індивідуальної дії, а й рішення, що встановлюють, змінюють або припиняють певні суспільні відносини, є строковими та можуть неодноразово застосуватися.

З огляду на наведене органи адвокатського самоврядування, зокрема Рада адвокатів України, можуть ухвалювати не лише індивідуальні, а й нормативні акти.

4.7. Ураховуючи те, що адвокатура України є недержавним самоврядним інститутом, який об'єднує всіх адвокатів України, рішення, що ухвалюють Рада адвокатів України або інші органи адвокатського самоврядування, є обов'язковими лише для адвокатів.

Закон не має містити приписів, якими Рада адвокатів України або інші органи адвокатського самоврядування були б наділені повноваженнями ухвалювати рішення, що визначають права і обов'язки осіб, які не є адвокатами.

4.8. Конституційний Суд України виходить із того, що з набуттям статусу адвоката особа безсумнівно не обмежена та не позбавлена прав і свобод, гарантованих Конституцією України, оскільки обмеження або позбавлення адвокатів конституційних прав та свобод було б дискримінаційним.

З огляду на незалежність і самоврядність адвокатури, мету створення, завдання та повноваження органів адвокатського самоврядування рішення, які ці органи ухвалюють, регулюють адвокатську діяльність і визначають повноваження, професійні права та обов'язки адвокатів.

З аналізу приписів Закону вбачається, що рішення та інші акти органів адвокатського самоврядування застосовні лише щодо визначеного і професійно обумовленого кола осіб – адвокатів, які добровільно обрали професію правника та статус адвоката й, як наслідок, мають підпорядковуватись самоврядним механізмам регулювання адвокатської діяльності. Рішення та інші акти органів адвокатського самоврядування вноормовують професійну діяльність адвокатів та не визначають їхніх прав і обов'язків у розумінні частин другої та третьої статті 57 Конституції України та інших її приписів.

4.9. Рада адвокатів України ухвалила Рішення № 191, яким установила та затвердила „щорічну плату (внесок) за опрацювання внесення та розміщення додаткової інформації у профайлі адвоката (за його бажанням) в базі даних

Єдиного реєстру адвокатів України на офіційному веб-сайті Національної асоціації адвокатів України:

– логотипу та/або найменування веб-сайту АО, АБ, в якому адвокат здійснює адвокатську діяльність, – у розмірі однієї мінімальної заробітної плати станом на день подання до ради адвокатів регіону таких відомостей;

– категорій справ, які веде адвокат (не більше 10 категорій) – у розмірі 50% від однієї мінімальної заробітної плати станом на день подання до ради адвокатів регіону таких відомостей;

– нагород, почесних звань, відзнак тощо – у розмірі 50% від однієї мінімальної заробітної плати станом на день подання до ради адвокатів регіону таких відомостей“.

Конституційний Суд України вважає, що внесення адвокатом додаткових відомостей до Єдиного реєстру адвокатів України може бути встановлене органами адвокатського самоврядування, тому Рада адвокатів України, реалізуючи наявне в неї повноваження, ухвалила Рішення № 191.

Рішення № 191 є нормативним актом, що врегульовує окреслений у ньому сегмент відносин із організаційного забезпечення діяльності адвокатів, а саме визначає порядок добровільного (за бажанням) унесення адвокатом додаткових відомостей до Єдиного реєстру адвокатів України і не встановлює прав та обов'язків, що гарантовані приписами Основного Закону України, зокрема частинами другою та третьою статті 57.

5. Обґрунтовуючи неконституційність частини третьої статті 57 Закону, автор клопотання також твердить, що більшість рішень Ради адвокатів України, зокрема Рішення № 191, оприлюднено лише на офіційній вебсторінці органу адвокатського самоврядування, а оскільки адвокатура України є незалежним від держави інститутом, то „немає гарантій від недобросовісного оприлюднення“ рішень, ухвалених Радою адвокатів України.

5.1. Оцінюючи на відповідність Конституції України частину третю статті 57 Закону в зазначеному аспекті, Конституційний Суд України виходить із того, що за Конституцією України адвокатура є складником системи правосуддя та діє для надання професійної правничої допомоги в Україні (частина перша статті 131²).

5.2. Європейський суд з прав людини у рішенні у справі *Lekavičienė v. Lithuania* від 27 червня 2017 року (заява № 48427/09) зазначив, зокрема, що „для того, щоб громадськість довіряла чиненню правосуддя, члени суспільства повинні мати довіру до здатності представників правничої професії забезпечувати ефективне представництво їхніх інтересів“; „особлива роль адвокатів як незалежних професіоналів у здійсненні правосуддя має наслідком ряд обов’язків і обмежень, особливо у зв’язку з їх професійною діяльністю, яка повинна бути розсудливою, чесною і гідною“ (§ 51, § 52).

5.3. Конституційний Суд України зважає на Рекомендацію № R (2000) 21 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам про свободу професійної діяльності правників (*on the freedom of exercise of the profession of lawyer*), ухвалену Комітетом Міністрів Ради Європи на 727-му засіданні заступників міністрів 25 жовтня 2000 року, у якій, зокрема, зазначено:

– „Адвокатським колегіям або іншим професійним об’єднанням правників належить розробити професійні стандарти і кодекси поведінки та забезпечити, щоб під час захисту законних прав та інтересів своїх клієнтів адвокати діяли незалежно, сумлінно і справедливо (Принцип III „Роль і обов’язки адвокатів“);

– „адвокатські колегії та інші професійні об’єднання правників мають бути органами, побудованими на засадах самоврядування, незалежними від влади та широкого загалу“ (пункт 2 Принципу V „Об’єднання“).

5.4. За Законом правовою основою діяльності адвокатури України є Конституція України, Закон, інші законодавчі акти України (частина перша статті 3); адвокатська діяльність здійснюється на принципах верховенства права, законності, незалежності, конфіденційності та уникнення конфлікту інтересів (частина перша статті 4); адвокатське самоврядування ґрунтується, зокрема, на принципах гласності, обов'язковості для виконання адвокатами рішень органів адвокатського самоврядування, підзвітності, заборони втручання органів адвокатського самоврядування у професійну діяльність адвоката (частина перша статті 43).

5.5. Конституційний Суд України послідовно обстоює свою юридичну позицію, за якою можливість неоднозначного тлумачення норми закону, що є предметом конституційного контролю, не є достатньою підставою для визнання її неконституційною, якщо ця норма допускає конституційно узгоджене (конформне) тлумачення, що забезпечує її розуміння та застосування у спосіб, сумісний із приписами Основного Закону України.

Визнання норми закону такою, що відповідає Конституції України, не скасовує обов'язку суб'єктів нормотворення та/або правозастосування тлумачити цю норму з урахуванням сутнісного змісту конституційних прав та принципів, а також принципу системної єдності приписів Конституції України.

5.6. Здійснюючи передувальний конституційний контроль щодо законопроекту про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя) (реєстр. № 3524 від 25 листопада 2015 року), який було ухвалено як Закон № 1401, Конституційний Суд України у Висновку від 20 січня 2016 року № 1-в/2016, зокрема, зазначив, що „адвокат має необхідний професійний рівень та можливість забезпечити реалізацію права особи на захист від кримінального обвинувачення та представництво її інтересів у суді“ (перше речення абзацу восьмого підпункту 3.17 пункту 3 мотивувальної частини).

Реалізація місії адвокатури України в механізмі захисту людських прав є складним завданням, що вимагає від кожного адвоката та органів адвокатського самоврядування професіоналізму, чесності та сумлінності.

Відносини між адвокатами та органами адвокатського самоврядування мають виникати і розвиватися не лише в межах вимог, визначених Конституцією України й законами України, а також із дотриманням духу корпоративної єдності та взаємоповаги. Тому органи адвокатського самоврядування мають забезпечити гласність своєї діяльності, зокрема відкритість та доступність ухвалених ними рішень, що є обов'язковими до виконання всіма адвокатами. Водночас адвокати мають бути професійними, чесними і сумлінними під час ознайомлення та виконання цих рішень.

5.7. Конституційний Суд України у цьому Рішенні виснував, що надання Законом органам адвокатського самоврядування повноваження ухвалювати рішення, що є нормативними актами та обов'язковими для адвокатів, не суперечить Основному Закону України.

У цьому аспекті перевірки на конституційність частини третьої статті 57 Закону Конституційний Суд України констатує, що за статтею 55 Закону повноваження і порядок роботи Ради адвокатів України визначено Законом та положенням про Раду адвокатів України, що затверджується з'їздом адвокатів України (абзац другий частини першої).

Положення про Раду адвокатів України було затверджено Установчим з'їздом адвокатів України 17 листопада 2012 року (далі – Положення).

Відповідно до пункту 11 розділу V „Засідання та рішення Ради адвокатів України“ Положення рішення Ради адвокатів України оприлюднюються на офіційній вебсторінці Національної асоціації адвокатів України, а також за визначенням Голови Ради адвокатів України або Ради адвокатів України „можуть бути оприлюднені у засобах масової інформації“.

5.8. Конституційний Суд України виходить із того, що припис частини першої статті 57 Основного Закону України є обов'язковим для усіх суб'єктів нормотворення та/або правозастосування, зокрема й органів адвокатського самоврядування.

Частина перша статті 57 Конституції України встановлює, що „кожному гарантується право знати свої права і обов'язки“. Цей припис закріплює суб'єктивне право кожної особи на доступ до юридичної інформації, що стосується її правового статусу, а також визначає позитивні обов'язки держави щодо створення умов для реалізації цього права.

Формула „гарантується право“ означає не декларативну вказівку на певне право, інтерес чи очікування, а конституційне визнання права, що має пряму дію і може бути безпосередньо застосоване. Таке право охоплює як матеріальні (зміст прав і обов'язків), так і процедурні (можливість доступу до інформації) аспекти правового статусу особи.

Право знати свої права й обов'язки має кожен, тобто це право є універсальним і не залежить від професії чи статусу особи.

5.9. Закон не містить детальних вимог щодо порядку доведення до відома адвокатів рішень органів адвокатського самоврядування. Водночас, з огляду на незалежність та самоврядність адвокатури України, визначення органом адвокатського самоврядування порядку доведення до відома адвокатів рішень, ухвалених цим органом, також не є таким, що суперечить Конституції України.

Реалізуючи ці повноваження, органи адвокатського самоврядування повинні діяти у спосіб, що відповідає конституційним вимогам, зокрема частин другої та третьої статті 57 Основного Закону України. Тому дата набрання чинності рішеннями органів адвокатського самоврядування, що є нормативними актами, не може передувати дню їх ухвалення та оприлюднення. Орган адвокатського самоврядування, який ухвалив рішення, за потреби може

встановити пізніший строк набрання ним чинності, як це визначено частиною третьою статті 57 Закону, тобто запровадити перехідний період (*vacation legis*), що дасть змогу адвокатам пристосувати свою діяльність до нового нормативного регулювання.

5.10. Конституційний Суд України в цьому конституційному провадженні зважає також на те, що адвокат є тим представником системи правосуддя, з яким щонайперше зустрічається особа, яка потребує захисту її невизнаних, оспорюваних або порушених прав, захисту від кримінального звинувачення з боку держави в особі її органів або має запит на представництво її інтересів у суді; ця особа має розумні сподівання на те, що адвокатом є правник, який має відповідний статусу адвоката професійний рівень, тобто володіє тією сукупністю юридичних та інших знань і навичок, що є достатніми та потрібними для надання особі професійної правничої допомоги та реалізації її права, гарантованого статтею 59 Конституції України.

Сучасний розвиток інформаційних технологій у сфері правосуддя, зокрема тих, що стосуються доступу до джерел права, функціонування Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи та Єдиного реєстру адвокатів України, уможлиблює надання професійної правничої допомоги лише тим адвокатом, який має необхідні знання та навички, а також своєчасний та ефективний доступ до актів права, документів та іншої значущої для діяльності адвоката інформації, розміщеної в мережі Інтернет, передусім на вебсторінках органів судової влади й органів адвокатського самоврядування.

З огляду на те, що стосовно частини третьої статті 57 Закону може бути здійснене конституційно узгоджене тлумачення, а також, що немає переконливих та достатніх аргументів для визнання її такою, що порушує конституційні приписи, Конституційний Суд України висноує, що частина третя статті 57 Закону не суперечить частині першій статті 8, статті 57 Конституції України.

Ураховуючи викладене та керуючись статтями 147, 150, 151¹, 151², 153 Конституції України, на підставі статей 7, 32, 36, 65, 67, 74, 84, 88, 89, 92, 94 Закону України „Про Конституційний Суд України“

Конституційний Суд України

у х в а л и в:

1. Визнати такою, що відповідає Конституції України (є конституційною), частину третю статті 57 Закону України „Про адвокатуру та адвокатську діяльність“ від 5 липня 2012 року № 5076–VI.

2. Рішення Конституційного Суду України є обов’язковим, остаточним та таким, що не може бути оскаржено.

Рішення Конституційного Суду України підлягає опублікуванню у „Віснику Конституційного Суду України“.

**ДРУГИЙ СЕНАТ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**